

NEV'Î'NİN ŞİİR ANLAYIŞI

NEV'Î'S UNDERSTANDING OF
POETRY

Dr. Veysi TURAN

Milli Eğitim Bakanlığı. turanveysi78@gmail.com

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü: Araştırma Makalesi
Yükleme Tarihi: 04.12.2020
Kabul Tarihi: 04.12.2020
Yayımlanma Tarihi: 30.12.2020
Sayı: 4
Sayfa: 277-295

Article Information: Research Article
Received Date: 04.12.2020
Accepted Date: 04.12.2020
Date Published: 30.12.2020
Volume: 4
Page: 277-295

Atıf / Citation

TURAN, V. (2020). Nev'î'nin Şiir Anlayışı. *International Journal of Filologia*, 3 (4), 277-295.

TURAN, V. (2020). Nev'î's Understanding of Poetry. *International Journal of Filologia*, 3 (4), 277-295.

Dr. Veysi TURAN

NEV'Î'NİN ŞİİR ANLAYIŞI

Nev'i's Understanding Of Poetry

ÖZ

Klasik Türk şiirinin şiir ve şair anlayışı diğer bir ifadeyle poetikası ile ilgili çalışmalar, Tanzimat döneminde başlamıştır. Cumhuriyet döneminde hızlanarak devam eden bu çalışmalar günümüzde de devam etmektedir. Divan şiirinde dönemin şartları içerisinde poetika ilgili müstakil eserler yazılmamıştır. Şairlerin çok az bir kısmı şiir ve şair anlayışı ile ilgili düşüncelerini divanlarının ön sözlerinde ifade etmişlerdir. Şairlerin büyük bir çoğunluğu ise şiir ve şair ile görüşlerini kasidelerin fahriye bölümlerinde, gazellerin mahlas beyitlerinde ve manzumelerinin muhtelif kısımlarında ifade etmişlerdir. Şairler, bu kısımlarda şiir sanatı, kendilerinin bu konudaki yetenekleri ve diğer şairler hakkındaki görüşlerini dile getirmişlerdir. Nev'î, şiir ve şair ile ilgili görüşlerini kasidelerinin fahriye bölümlerinde, gazellerin mahlas beyitlerinde, manzumelerinin muhtelif kısımlarında ve *Sinan Paşa'ya Mektup* adlı mensur eserinde dile getirmektedir. Nev'î, Divanında en fazla şiir kelimesine yer vermiş, ayrıca bu kavram yerine nazım, söz, nutk, gazel, güftar, kelâm, lafz vb. kelimeleri kullanmıştır. Şiirlerine ise gül, cevher/güher, âb-ı hayât, tütü, deniz, fidan, altın, kılıç vb. unsurlara benzetmiştir. Nev'î, şiirlerinin âb-dâr, garrâ ve rengîn olduğunu, diğer şairlerin şiirlerine kıyaslanamayacak derecede güzel olduğunu belirtmektedir. Ayrıca şiirlerinin akıcı, zarif ve eda ile süslü olduğunu, şiirlerinin nazire yazılamayacak kadar güzel ve orijinal olduğunu belirtmektedir. Sözlerinin ise âşıkâne olduğunu, sihir gibi etkili olduğunu ve mucizevi özellikler gösterdiğini belirtmektedir. Birçok tezkire yazarının üzerinde ittifak ettiği konulardan biri de Nev'î'nin âlim bir şair olduğudur. Bu durum, Nev'î'nin şiir ve şair konusundaki değerlendirme ve eleştirilerini daha da anlamlı kılmaktadır. Bu çalışmada, XVI. yüzyılın önemli şairlerinden Nev'î'nin *Divanında* bulunan şiir anlayışı ile ilgili beyitlerden ve "*Sinan Paşa'ya Mektup*" adlı mensur eserinden yola çıkılarak şairin poetikası belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada, şairin şiir karşılığında kullandığı kelimeler, şiir anlayışı, şiirin belli başlı özellikleri, şiir ile ilgili benzetmeler, şiir ve şiirine yaptığı değerlendirmeler, dönemin şiir ortamı ve bu ortam hakkındaki eleştirileri belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk şiiri, poetika, Nev'î, şiir, şiir anlayışı.

ABSTRACT

Studies on poetry and poet understanding of classical Turkish poetry, in other words, poetics, started in the Tanzimat period. These works, which continued rapidly in the Republic period, continue today. In Divan poetry, independent works related to poetics were not written within the conditions of the period. Very few of the poets express their thoughts about poetry and poet understanding in the forewords of their divans. Most of the poets, on the other hand, expressed their opinions with poems and poets in the "fakhriyye" (a poem expressive of pride and glory) sections of "qasides" (odes), in the "makhlas" (pseudonym) couplets of ghazals and in various parts of their poems. In these parts, the poets expressed their views on the art of poetry, their talents on this subject and other poets. Nev'î expresses his views on poetry and the poet in the "fakhriyye" parts of his "qasides", in the "makhlas" couplets of ghazals, in various parts of his poems, and in his prose work named Letter to Sinan Pasha. Nev'î mostly included the words of poetry in his Divan, and instead of this concept, he used verse, word, speech, gazel, lyrics, kalam, word etc. He included the elements such as rose, gem / jewel, water of life, parrot, sea, plant, gold, sword, etc. in his poems. Nev'î states that his poems are aqueous, nice and colorful, that they are incomparably beautiful to the poems of other poets. Also, he states that his poems are fluent, elegant and decorated with flair, and that his poems are too beautiful and original to be written in verse. He states that his words are in love with him, effective like magic and show miraculous properties. One of the issues that many biographers agree on is that Nev'î is a scholar poet. This situation makes Nev'î's assessment and criticism about poetry and poet more meaningful. In this study, XVI. the poet's poetics were tried to be determined based on the couplets related to the understanding of poetry in the Divan of Nev'î's, one of the important poets of the century, and his prose work named Letter to Sinan Pasha. In the study, the words used by the poet in exchange for poetry, his understanding of poetry, the main features of the poem, the metaphors of poetry, his evaluations of poetry and poetry, the poetry environment of the period and his criticisms of this environment were tried to be determined.

Keywords: Classical Turkish poetry, poetics, Nev'î, poetry, poetry understanding.

Giriş

Asıl adı Yahya olan 16. yüzyıl Klasik Türk şiirinin önemli isimlerinden olan Nev'î, H. 940/M. 1533-34 yılında Malkara'da doğmuştur. Tasavvufî konularda yetkin olan babasından ilk eğitimini alan şair, 1550 yılında İstanbul'a giderek medrese öğrenimine başlamıştır. Önce Davutpaşa medresesinde Karamanlı Ahîzâde Ahmed Efendi ve Sahn'da kardeşi Mehmed Efendi'den dersler almıştır. Nev'î, Mehmed Efendi'nin medresesinde eğitim aldığı esnada, dönemin önemli şairlerinden Hoca Sadeddin(ö.1599), Bâkî (ö.1600), Üsküplü Vâlihî (ö.1599),Karamanlı Muhyiddin (ö.1595?), Hüsrev-zâde (ö.1592), Remzî-zâde (ö.1597-1598), Edirneli Mecdî (ö. 1590-1591), Cevrî (ö.1586) gibi dönemin on dört şairi toplandığı için burası âdeta bir şairler meclisi halini almıştı. Nev'î, birçok medresede müderrislik yaptıktan sonra III. Sultan Murad tarafından Şehzâde Mustafa'nın hocalığına getirilmiştir. Şair, 1599 yılında vefat etmiştir (Sefercioğlu 2007: 52-54; Diriöz 1977: 83-84).

Nev'î, klasik Türk şiirinin zirveye ulaştığı 16. yüzyılın önemli şairlerindedir. Şiirlerinde sanat kaygısı gütmeyen Nev'î, tasavvufî unsurların yanında dönemin millî kültürünü, halkın kullandığı deyim ve atasözlerine sıklıkla yer vermiştir. Âlim bir şair olan Nev'î'nin kasidelerinde dil, gazellerine nispeten süslüdür. Kaynaklar, şairin tasavvufa uygun bir yaşam sürdüğünü belirtirler. Sultan III. Murad'ın yakın ilgisini görmesine rağmen tevazuu elden bırakmamış ve padişah dışında hiç kimseden yardım kabul etmemiştir. Tasavvuf terbiyesi sayesinde dünyadan ziyade ahireti düşünen bir yapıya sahip olan şair, mal ve mülke önem vermemiştir. (Sefercioğlu 2007: 52-54, Diriöz 1977: 86).

Nev'î'nin en önemli eseri divanıdır. *Divan*ın İstanbul kütüphanelerindeki mevcut nüshaları ve Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu nüshası ve şiir, nazire mecmualarının karşılaştırılması sonucunda elde edilen tenkitli basımı yayımlanmıştır. Mertol Tulum ve M. Ali Tanyeri tarafından yayımlanan bu eserde 58 kaside, 1 tarih, 1 mesnevi, 4 terki-i bend, 4 terci'-i bend, 1 müsemmen, 2 müseddes, 559 gazel, 82 mukatta, 11 rubai ve 17 müfred yer almaktadır (Sefercioğlu 2007: 52-54, Sefercioğlu 2001:2). Tasavvufî konuları ele alan ve küçük bir mesnevi olan *Hasb-i Hâl*, Nev'î'nin manzum türde yazmış olduğu eserlerindedir. Manzum türde yazılan bir diğer eser olan *Terceme-i Hadis-i Erbain* ise şairin H.977/M.1569-70 yılında yazmış olduğu bir eserdir. Şair, bu hadisleri konuları bakımından 4 bölümde toplanmış ve her hadisi bir kıt'ayla tercüme etmiştir (Sefercioğlu 2001:2, Diriöz 1977: 89).

"*Sinan Paşa'ya Mektub*", Nev'î'nin mensur tarzda yazdığı eserlerinden biridir. Şairin dönemin sadrazamlarından Sinan Paşa'ya yazdığı bu mektup, özel mektup türünün güzel örneklerinden biridir. Görevinden azledilen Nev'î, bir bayram günü paşadan bir beklenti içerisinde olup onu ziyaret eder. Bu görüşme esnasında Sinan Paşa onu asık bir suratla karşılayarak "Şair ehl-i ilim olmaz." der. Bu söz, şairi derinden yaralar. İlk anda bu söze nasıl bir tepki verdiği bilinmiyor. Daha sonra Nev'î, bu konudaki duygu ve düşüncelerini Sinan Paşa'ya bir mektupla bildirmiştir. Nev'î, bu mektupta yer yer sert eleştirileri de içine alacak şekilde Sinan Paşa'ya gerekli cevabı vermiştir. Nev'î, mektupta Sinan Paşa'nın huysuz, cimri ve asık suratlı davranışlarını alaya almıştır. Aynı zamanda şair, paşanın bilgisizliğini ima eden ve çevresindeki ulemanın seviyesizliğini ifade eden cümlelere de yer verir. Daha sonra sadrazamın kendisine söylediği sözden duyduğu

hayal kırıklığını ifade eden Nev'î, mektubun büyük bir bölümünde ise şiirin ilimle bağlantısı üzerinde durur. Şair, birçok yönden şiiri savunur. Öncelikle şiirin sözlük anlamının “ilim” olduğunu dolayısıyla şiirin ilimle bağlantılı olduğunu ifade eder. Daha sonra konuyla ilgili birçok örnek vererek şiirin insan yaratılışına uygun olduğunu, ayet ve hadislerin de şiire onay verdiğini belirtir(Kortantamer 1991: 215-222).

Nev'î'nin mensur tarzda yazdığı başka eserleri de bulunmaktadır. Muhyiddin-i Arabî'nin “*Fusûsü'l Hikem*” eserinin tercümesi olan “*Keşfü'l-hicâb min vecchi'l-kitâb*” adlı eser bunlardan biridir. Bu eser ilk peygamber olan Hz. Âdem'den başlayıp son peygamber Hz. Muhammed'e kadar gelen 27 peygamberden dolayı 27 bölüm olarak düzenlenmiştir. Eser, tasavvufî konularda görüş farklılığı olan birçok konuyu işlemiştir. Mensur bir diğer eser olan “*Netâyicü'l-fünûn ve mehâsinü'l-mütûn*” adlı eser ise birçok kütüphanede yazma nüshaları bulunan bir eserdir. Hacimce küçük olup ansiklopedik bir yapıya sahip olan bu eser içerisinde on iki fenne ait bilgileri içermektedir. Nev'î'nin bunun dışında “*Nevâ-yı Uşşâk, Faslun fi fazileti'l-ışk, Fezâilü'l-vüzerâ ve hasâilü'l-ümerâ, Risâle-i Şikâyet-i Rûzîgâr, Tercüme-i Münşeât-ı Hâce-i Cihân*” gibi mensur eserleri de vardır. (Sefercioğlu 2007: 52-54, Sefercioğlu 2001:2).

Poetika, edebi bir terim olup şairlerin şiirlerini oluştururken bağlı buldukları şiirsel görüş ve kuralların tümüne verilen isimdir.¹ Türk edebiyatında büyük ölçüde 1880'li yıllardan sonra şiir sanatı üzerine düşünme faaliyetleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Türk şairleri, özellikle Tanzimat'tan sonra şiir ve edebiyatın her konusu üzerinde düşüncelerini dile getirmeye başlamışlardır. Tanzimat ile başlayan divan şiirinin poetik yapısıyla ilgili çalışmalar, Servet-i Fünûn döneminde devam etmiş, Cumhuriyet döneminde daha da hızlanan bu çalışmalar, günümüze kadar devam etmektedir. Buna rağmen divan şiirinde binlerce şair ve onların eserleri dikkate alındığında bu alanda yapılan çalışmaların son derece yetersiz olduğu anlaşılmaktadır (Coşkun 2011: 57-58; Öztoprak 2005:104).

Divan şairleri, Fuzuli hariç, kendi sanatları üzerinde bir araştırmacı ve teorisyen gibi düşünmemişlerdir. Fuzuli, Türkçe ve Farsça divanlarının mukaddimeleri başta olmak üzere birçok edebi eserinde şair, şiir ve edebiyata dair düşüncelerini ortaya koymuştur. Divan şairleri, divanlarının genelinde veya şiirlerinin arasına serpiştirilmiş tarzda kendi poetik düşüncelerini ortaya koymuşlardır. Şairler, şiir ve şair ile ilgili görüşlerini daha çok kasidelerin fahriye bölümleri ile gazellerin

¹ Şiir ve şair anlayışı hakkında yapılan bazı çalışmalar için bkz. Erkal, Abdulkadir (2009), *Dîvân Şiiri Poetikası (17.Yüzyıl)* Ankara: Birleşik Yayınları; Kaya, Bayram Ali (2012), “Necâtî Bey’in Şiir Anlayışı”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 27: 143-218; Kaya, Bayram Ali (2016), “Necâtî Bey’in Şair Anlayışı”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 34: 149-214; Doğan, Muhammet Nur (2002), *Klâsik Edebiyatımızda Sanat ve Şiir Felsefesi (Poetika)*, Eski Şiirin Bahçesinde, İstanbul: Ötüken Neşriyat; Öztoprak, Nihat (2006), “Rûhî'nin Şair Anlayışı”, *Osmanlı Araştırmaları*, XXVIII: 93-122; Gümüş, Kudret Safa (2017), “Filibeli Vecdî'nin Poetikası”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 10, Sayı 48, s.74-81; Gümüş, Kudret Safa (2019), “Yûsuf Hakikî Baba'nın Şair ve Şiir Anlayışı”. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (46): 153-177; Ekici, Hasan (2020), “Karamanlı Nizâmî'nin Şair ve Şiir Hakkındaki Mülâhazaları”. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (49): 177-195.

mahlas beyitleri ve kıt'alarda dile getirmişlerdir. Belli bir edebi geleneğe bağlı olan divan şairlerinin poetika türünde eserler yazmalarına ihtiyaç da yoktu (Öztoprak 2005: 103; Coşkun 2011: 58-59; Kaya 2012: 148).

Divan şiirine yöneltilen eleştirilerin başında, divan şairlerinin kendi dönemlerine ait şairleri ve şiirleri değerlendirmeye tabi tutmamalarıdır. Başka bir deyişle divan şiirinde tenkidin olmadığıdır. Bu görüşü savunanlar, şairlerin şiirlerini oluştururken hiçbir yenilik kaygısı içerisinde olmadıklarını ifade etmişlerdir. Divan şiirine yöneltilen bu haksız eleştirinin sebebi, metinlerin yeterince incelenmemesi ve batılı tarzda bir tenkit ve poetika aranmasından kaynaklanmaktadır. Başlı başına bir tür olarak gelişmemiş olsa dahi neredeyse bütün divan şairleri, şiirlerinde poetik ifadelerle yer vermişlerdir. Hemen her şair bu geleneğin şartları içerisinde şiir, şair ve şairlik hakkında düşüncelerini ortaya koymuşlardır. Şairler, poetik düşüncelerini anlattıkları bu kısımlarda şiirin özelliklerinden, biçim ve anlam özelliklerinden, toplumdaki etkisinden, tazelik ve saflığından; şairde bulunması gereken bilgidен, aşktan, şairin toplum ve devlet adamlarıyla ilişkilerinden söz etmişlerdir (Arı 2005: 52; Öztoprak 2005: 103).

Divan şairleri poetik görüşlerini ve tenkitlerini şua tezkirelerinde, divan ve divançelerin önsözlerinde, bazı bölümleri edebi tenkit özelliği taşıyan eserlerde, tarih, edebiyat tarihi ve belagat kitaplarında dile getirmişlerdir. Bunlardan tezkireler, özellikle mukaddimelerinde poetikaya dair konuları ele alırlar. Divan dibaceleri ise şairlerin kendi poetik düşüncelerini ortaya koymaları bakımından tezkirelerden daha fazla önem taşımaktadırlar. Çünkü divan dibaceleri, şairlerin şiir ve şair anlayışı, diğer şairler hakkındaki değerlendirmeleri ve şiirden anlamayanlar hakkında görüşlerini ifade etmeleri bakımından büyük önem taşımaktadırlar (Arı 2005: 53; Üzgör 1990: 26). 16. yüzyıl şairi olan Nev'î'nin şiir ve şiirler ilgili görüşleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Şiirlerinin Belli Başlı Özellikleri

Nev'î, "*Sinan Paşa'ya Mektub*" adlı mensur eserinde şiir ile ilgili görüşlerini ifade etmektedir. Nev'î'ye göre şiir, keremlerin hazineleri, savaş ve ziyafetlerin süsüdür. Genellikle İlahi bir ilham ve Allah'ın telkinidir. Şiir aynı zamanda irfanı ve hikmeti içerisinde barındırmaktadır. Nev'î, nazımın değişmez olduğundan kalıcılığı sağladığını dolayısıyla nazımın nesirden üstün olduğunu belirtmektedir (Kortantamer 1991: 223).

1.1. Âb-dâr'dır.

Âb-dâr kelimesi sözlüklerde taze, parlak, sulu, güzel, hoş, halâvetli, akıcı, nükteli, bereketli bitki ve memnuniyet verici gibi anlamlarda kullanılan Farsça bir terktir. Şairler, aynı zamanda âb-dâr kelimesini kılıç, meyve, cevâhir kelimeleriyle birlikte sıfat olarak kullanmışlardır. Klâsik şiirin tenkit terminolojisinde kullanılan önemli terimlerden olan bu kelime, şairlerin şiirlerinde ve tezkirelerde şiirin değerlendirildiği bölümlerde şiiri nitelemek için kullanılmıştır. Şairler, âb-dâr sıfatını aynı zamanda sevgilinin dudağı, beni, dişi gibi güzellik unsurlarıyla birlikte de kullanmışlardır (Açıkgöz 2000: 15; Kaya 2012:170-171). Nev'î, gazellerinin mana denizi olduğunu yani birçok anlamı barındırdığını ifade etmektedir. Şair, aynı zamanda gazellerinin bilindik sözleri barındırdığını ve sözlerinin etkileyici olduğunu belirtmektedir:

Nev'î'nün oldı bahr-i ma'ânî gazelleri

Elfâz-ı âşinâ güher-i âbdârdur (G.71/5)

Klasik Türk şiirinde âb-dâr kelimesinin mücevher kelimesiyle birlikte kullanıldığı bilinmektedir. Nev'î, bu beyitinde “güher-i âb-dâr” kelime grubunu parlayan inci; etkileyici söz anlamında kullanmıştır. Şair aynı zamanda kendi gazellerini denizlerde bulunan parlayan incilere benzetmektedir.

1.2. Garrâdır, rengindir.

Klasik Türk şiirinde şairler kendi şiirlerini övmek için bazı sıfatlar kullanmışlardır. İncelediğimiz Nev'î *Divâm*'nda da bu durum söz konusudur. Şair, kendi şiirlerinin güzelliğini ifade etmek için garrâ, rengîn vb. ifadeler kullanmaktadır.

Garrâ, rûşen, rengîn, selis gibi unsurlar, esasında birer edebiyat terimi olmayıp poetik değerlendirmelerde mecaz anlamlarıyla kullanılan kelimelerdir. Rengîn kelimesi renkli, revnaklı, hoş, parlak, latîf anlamlarının dışında sıfat olarak kullanıldıkları durumlarda orijinal düşünce gibi anlamlarda da kullanılabilir. Bununla beraber birçok araştırmacı, sıfat olan garrâ, rûşen vb. kavramlarla neyin kastedildiğini ve bunların belirttikleri poetik anlamı kesin bir şekilde söylemenin mümkün olmadığını ifade etmişlerdir (Tolasa 1982: 39-40; Kaya, 2012:173). Şair, papağan yaradılışlı olduğunu belirtip güzel bir gazel söylediğini dolayısıyla bundan sonra değersiz, kötü öten kuşların ötmemesi gerektiğini ifade etmektedir:

Nev'iyâ şimden girü her mürğ-ı nâçiz ötmesün

Tût-i tab'um terennüm kıldı bir garrâ gazel (G.294/6)

Nev'î, kendisinin papağan yaradılışlı olduğunu ve çokça şiir söyleme yeteneğini sahip olduğunu belirtmektedir. Ayrıca rakiplerini de “mürğ-i nâçiz” yani değersiz, kötü öten kuşlara benzetmiştir. Kendisinin güzel şiirler söylediği için ragbet edildiğini dolayısıyla diğer kötü öten kuşlara benzettiği şairlerin susması gerektiğini ifade etmiştir.

Mercan, bir el şeklini andıran girintili çıkıntılı kırmızı bir deniz hayvanıdır. Şair, kırmızı bir tarzda yazılan mektup ile kırmızı renkte olan mercan arasında benzerlik ilgisi kurmuştur. Nev'î, kırmızı renkle yazılan renkli, farklı tarzdaki hoş şiirlerinin her birisinin şiir denizindeki mercan pençesi gibi olduklarını ifade etmektedir:

Sürh ile mektûb olan eş'âr-ı rengînüm benüm

Her birisi bahr-i nazmun pençe-i mercândur (G.91/4)

1.3. Diğer şairlerin şiirleriyle kıyaslanamayacak derecede güzeldir.

Nev'î, nasıl ki Hz. İsa'nın nefesi ile eşğin sesi karşılaştırılmazsa aynen öyle de kendi şiirlerinin de şairlik iddia eden rakiplerinin şiirleriyle karşılaştırılmayacağını, şiirlerinin onların şiirlerinden üstün olduğunu ifade etmektedir:

Şi'rüme hergiz 'adil olmaz kelâm-ı müdde'î

Nisbet olunmaz dem-i 'İsî ile âvâz-ı har (K.12/88).

Şair, sözlerinin mucizevi özellikler taşıdığını ancak düşmanlarının kendi şiirlerini sihir ve efsun saydıklarını belirtmektedir:

Sözüm mu 'ciz-i nakddür gerçi ağyar

Sayarlar anı mahz-ı efsûn-ı sâhir (K.57/17)

Nev'î, rakiplerinin şiirlerini sağana, kendi şiirlerini ise saf amber kokusuna benzettirir. Şair, nasıl ki soğan kokusu ile saf amber kokusu karşılaştırılmıyorsa aynen öyle de şiirlerinin de rakip şairlerin şiirleri ile karşılaştırılmayacak tarzda güzel olduğunu ifade etmektedir:

Benüm sen nazmumu iller kelâmına kıyâs itme

Piyaz ile kaçan bir ola bûy-i 'anber-i sara (K.4/17)

1.4. Şiir desteklediği ölçüde değeri artmaktadır.

Klasik Türk şiiri döneminde sanat ve ilim dünyasını bilen yöneticilerin ilim ve sanat eserlerini desteklediği ve teşvik ettiği bilinen bir gerçektir. O dönemde birçok şair, dönemin yöneticileri özellikle padişahlar tarafından ödüllendirilmiştir. Şairler, eserlerini tanıtmaya yeteneği ve dönemin idarecilerine beğendirme karşılığında himaye edilmişlerdir. O dönemde şair ve yazarlara para, rütbe, bürokratik mevki, ev, değerli elbise vb. tarzlarda ihsanlarda bulunulmuştur (Kalkışım 2003: 108; Kaya 2012: 182). Klasik Türk şiiri geleneğinde şairler, padişah ve diğer devlet yöneticilerine bizzat şiir ve eser sunarak onların maddi ve manevi desteklerini kazanmaya çalışmışlardır. Bu geleneğe özellikle padişahın takdir ve beğenisini kazanmak son derece önemlidir. Çünkü padişah sadece şairleri maddi anlamda destekleyen kişi değil; aynı zamanda bunları kime yapacağını da iyi bilen değerli değersizden ayırabilen bir kişidir (Tolasa 1982: 41; Kaya 2012: 182).

Dönemin önemli paşalarından Siyavuş Paşa'ya sunulan bir kasiden alınan aşağıdaki beyitte Nev'î, çağdaşı Baki'nin dönemin padişahı Kanuni Sultan Süleyman'ın lütfu sayesinde döneminin İranlı şairi Selman gibi bir üne kavuştuğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla kendisinin de İranlı şair Zahir gibi bir üne kavuşması için desteklenmesi gerektiğini ifade etmektedir:

Nev'î'ye lutf it mu'în ol kim Zahîr-i vakt ola

Bâkî'yi lutf-ı Süleyman itdi Selmân-ı zamân (K.37/36)

1.5. Sihir gibi etkilidir; mucizevi özellikler gösterir.

Klasik Türk şiirinde şairler, kendileri için sâhir, câdû, sihr-âferin gibi ifadeler kullanmışlardır. Birçok beyitte bu kelimeler mucize ve i'caz gibi kavramlarla birlikte kullanılmıştır. Ayrıca şairler, şiirlerini bir yönden âyetlere benzetirken diğer taraftan onları efsûn, sihir, Hârûtistân ve sihr-i helâle benzetmişlerdir (Akkuş 1993: 240; Coşkun 2011: 72-73). Söz, Klasik Türk şiirinde ilahi kelâmın varlığını başlangıcını oluşturması yönüyle kutsal kabul edilmiştir. Hem tezkire yazarları hem şairler, şiir ve şairlik anlayışlarıyla ilgili olarak "vahiy, mucize ve sihir"

kavramlarına sıkça yer vermişlerdir. Şairler sözü bazen vahiye, bazen de sihir ve büyüye benzetirler. Şairler de sihirbaz veya büyücü olarak tarif edilir (Avşar, 2007: 166, 175; Karaman 2015: 1514-1515).

Şair, sevgilinin yanağı ve ağzı hakkında sihirli sözler sarf ettiğini bu durum karşısında gülün büyük bir hayranlıkla sözlerini dinlediğini, goncanın da hayretinden ağzını açmadığını belirtmektedir:

Dehen ü 'arızı vasfında ne sihr itdi sözüüm

Gül kulak tutdı kalup goncalar açmadı dehân (K. 11/21)

Şair, başkalarının sözlerini büyücü sihri gibi gördüklerini hâlbuki sözlerinin sermaye mucizesi olduğunu ifade etmektedir:

Sözüm mu 'ciz-i nakddür gerçi ağyar

Sayarlar anı mahz-ı efsûn-ı sâhir (K.57/17)

1.6. Âşıkânedir.

Nev'î, sözlerinin aşktan duyulan mutluluğu, acıyı, kederi; sevgilinin güzelliğini anlatacak tarzda olduğunu dolayısıyla sanat ehli olan insanların sade olan şiirlerini beğenmemelerini önemsemediğini ifade etmektedir:

Bu sâde nazmı ehl-i sanayi' begenmese

Nev'î ne gam bizüm sözüümüz 'âşıkânedür (G.100/5).

1.7. Akıcıdır, zariftir, edâ ile süslüdür, nazire yazılamayacak kadar güzeldir.

Şair, bir gün deniz gibi sussa dahi şiirlerinin akarsu gibi olan gönüllerde devamlı olarak söylenmeye devam edeceğini belirtmektedir:

Şimdi ben deryâ-sıfat hâmûş olursam 'âkıbet

Cüy-veş dillerde bu nazm-ı revânım söylenür (G.128/3)

Şair, kendisinin şiir gelinine üslup süsü vererek şiir ehline Selman tarzını unutturduğunu belirtmektedir. Yani şair, şiirine öyle bir süs vermiş ki şiirden anlayanlara İranlı şair Selman'ın üslubunu unutturmuştur (Turan 2020: 51).

Nev'î 'arûs-ı şî're virüp zîver-i edâ

Nazm ehline unutdura Selmân revişlerin (G.319/5)

Nev'î şiirlerini ve düzyazılarını sihir ile efsûn etmiştir; dolayısıyla şiirleri nazîre yazılamayacak kadar güzeldir:

Nazm u nesrin sihr ile efsûn ider Nev'î velî

N'eylesün amma eser sıdk ile îmânuñdadur (K.24/22)

1.8. Orijinaldir.

Klasik Türk şiirinde şairlerin üzerinde durup önem verdiği önemli hususlardan biri, şiirde yeni, farklı ve orijinal bir söyleyiş yakalayabilmektir. Bu yenilik hareketi Türkî-i Basit ile başlamış olup genellikle şiirin mana ve üslup özellikleriyle sınırlı kalmıştır. 17. yüzyıla gelindiğinde Nâbî ve Nef'î gibi usta şairler farklı bir şiir tarzının oluşmasına öncülük ederler. Bu şairler şiirde, kelime seçimi, söyleyiş ve konulara etki etmeye başlar. Şiirde ortaya çıkan yenilik arayışı ve özgün olma yaklaşımı birçok divan şairinin üzerinde durduğu hususlardandır. Divan şairlerinin birçoğu şiirlerinde yenilik ve tazelik olduğunu belirtmektedirler (Macit, 2011: 39; Toprak 2017: 410). Şair, şiir içinde özgün bir tarz icat ettiğini ve Anadolu'yu İran şiirini taklit etmekten kurtardığını belirtmektedir:

Nev'iyâ nazm içre icâd eyledün bir tarz-ı hâs

Rûm'ı kurtardun 'Acem eş'ârına taklîdden (G.349/7)

Şair, daha önce söylenmemiş olan özgün anlamların temiz yaradılışlı şairlik kudreti varken yabancılara yüzünü göstermediğini ifade etmiştir. Yani şair, daha önce söylenmemiş, orijinal anlamları şairlik gücü sayesinde kendisinin söyleyebileceğini rakiplerinde ise şairlik gücü olmadığını için bunları söyleyemeyeceğini ifade etmektedir:

Kimseye ebkâr-ı ma'nâ 'arz-ı dîdâr eylemez

Tab'-ı pâküm var iken agyâra nâ-mahrem gibi (G.476/4)

1.9. Hz. İsa'nın nefesi gibi etkilidir.

Klasik Türk şiirinde şairler, kendilerini bazen peygamberlere de benzetmektedirler. Hz. İsa, Allah'ın verdiği güç ve müsaadeyle birçok mucize gerçekleştirmiştir. Ölülerini diriltme, hastaları iyileştirme, körlerin gözünü açma bunlardan bazılarıdır. Şairler de şiirleriyle bir yandan kelimelere diğer yandan ölü gönüllere canlılık verdikleri ve toplumu bilgili, duygulu, dinamik bir topluluk haline getirerek topluma ruh verdikleri için kendilerini Hz. İsa'ya benzetmişlerdir (Öztoprak 2006: 107).

Hz. İsa nefesiyle ölüleri diriltme mucizesine sahiptir. Şair kendi şiirlerinin de Hz. İsa'nın nefesi gibi insanlar üzerinde etkili olduğunu ifade etmektedir. Nev'î, sözlerinin hoşluğu ile Hz. İsa'nın nefesi arasında benzerliğin olduğunu fakat bunu rakiplerinin idrak edemediğini ifade etmektedir:

Lutf-ı suhanumdan ola zâhir dem-i İstî

Fehm eylemeye müdde'î-i har ne dimekdür (G.127/5)

1.10. Renkli manalar barındırır ve mana cevherleri saçar.

Şair, güzel ve renkli anlamlar içerdiği için şiirini süt ve şekerle beslenen bir tabiat çocuğuna benzetmektedir:

Şi'r-i Nev'î hüsn-i nazm u ma'nî-i rengîn ile

Şîr ü şekker birle beslenmiş tabî'at-zâdedür (G.152/5)

Şair, akarsuyun içinde mücevher olduğu gibi kendi sözlerinin içinde de mana cevherleri olduğunu böylece şiirlerinin akarsu gibi mana cevherleri saçtığını belirtmektedir:

Âb-ı revân içinde güher görmek isteseñ

Nev'î sözinde ma'nî-i cevher-feşânı gör (G.64/5)

2. Nev'î'nin Şiirleriyle İlgili Teşbihler

Sözün gücünü arttırmak için aralarında ilgi bulunan iki kavramdan nitelikçe güçsüz olanı nitelikçe daha üstün olana benzetme sanatı olan teşbih, divan şiirinde en çok rağbet edilen sanatlardandır. Divan şairlerinin hemen hemen hepsi bu sanattan faydalanmışlardır. Nev'î, incelediğimiz *Dîvân* adlı eserinde teşbih sanatını sıkça kullanmaktadır (Ekici, 2017: 24). Şair, şiirlerini Hz. İsa'nın nefesi, gevher, güher, gül, âb-ı hayât, tûtî, deniz, altın, kılıç gibi farklı unsurlara benzetmiştir

2.1. Şiir- Hz. İsa'nın nefesi

Allah'ın verdiği güç ile Hz. İsa'nın ölüleri diriltme, kör olanların gözlerini açma, hastaları iyileştirme gibi mucizeleri vardır. Şairler de ölü ruhları uyandırma, ölü harfleri anlamlı hale getirme, ölü gibi yaşayan insanları canlandırma gibi yeteneklere sahiptirler. Şairler, bu yönlerden kendilerini Hz. İsa'ya benzetmişlerdir (Öztoprak 2006: 106-107). Nev'î, nasıl ki Hz. İsa'nın nefesi ile eşeğin sesi karşılaştırılmıyorsa aynen öyle de iddiacının sözleriyle benim şiirlerim de karşılaştırılamaz. Şair, kendi sözlerini Hz. İsa'nın sözlerine benzetmiş; rakiplerinin sözlerini ise eşeğin anırmasına benzetmiştir:

Şi'rüme hergiz âdil olmaz kelâm-ı müdde'î

Nisbet olunmaz dem-i 'İsî ile âvâz-ı har (K.12/88)

Şair, sözlerini Hz. İsa'nın sözlerine benzetmiştir. Ayrıca sözlerinin Hz. İsa'nın sözleri kadar etkileyici olmasına rağmen sözlerine fazla rağbet edilmemesinden şikâyet etmektedir (Turan 2020: 47).

Şi'rümüz nutk-ı Mesîhâ iken almaz eline

Âh elinden sözüümüz ol yed-i beyzâ tutmaz (G.173/4)

2.2. Şiir-Gül, gül-i sad-berg, gül goncası

Divan şiirinde gül; rengi, kokusu, güzel görünüşü ve zarafeti sebebiyle şairler tarafından beğenilmiş ve güzel şeyler ona benzetilmiştir. Verilen değerden ötürü gül; ellerde, saçlarda, yakalarda, sarığın köşesinde ve başlarda taşınmıştır. Sevgilinin yüzü, yanağı, ağzı, kulağı, göğsü, elleri güle benzetilmiştir. Hatta sevgilinin teri gül kokmakta ve elbisesinde gül desenleri bulunmakta ve başında gül takılıdır. Bu özelliklerinden dolayı sevgili, her tarafı güllerle dolu bir gül bahçesini andırmaktadır (Öztoprak 2005:110). Şair, şiirlerinin tomarını sarığın kenarına sokulan zambak goncası ile birkaç tane güle benzetmektedir:

Şi'rümün tûmârı Nev'î gûşe-i destârda

San sokulmuş gonca-i zanbakla birkaç dâne gül (G.281/6)

Eskiden sarıgın göz alıcı bir şekilde olması için özellikle hanımlar, sarıgın kenarına karanfil, gül, sümbül, lale, menekşe vb. çiçekler takarlardı. Divan şiirinde şair, bazen sevdiğini bir güle benzetmektedir. Eskiden gülün sarıgın kenarına takılması âdeti, sevgiliye verilen değeri ve itibarı ifade etmekteydi (Öztoprak 2010:145).

Nev'î, şiirlerini yüz yapraklı bir güle benzetmiştir. Şair, şairlik yaradılışının bahçesinden yüz yapraklı gülü kopartıp onu insaf ehline değerli bir armağan olarak sunduğunu ifade etmektedir:

Bâg-ı tab'umdan kopardum bu gül-i sad-bergi ben

Sundum insâf ehline bir yâdigâr-ı mu'teber (K.12/96)

Şair, şiirlerinin sabah rüzgârı gibi sevgilinin gül goncasına benzeyen kalbinin açılmasına sebep olduğunu belirtmektedir:

Mâ'ilitse kalbüñi n'ola nevâsı şî'rümün

Gonca-i güldür sabâ esdükçe eyler iltifat (G.30/4)

2.3. Şiir- Cevher, güher

Divan şiirinde renkleri, görünüşleri, sertlikleri ve az bulunmalarından ötürü değerli olan cevher, elmas, yakut, la'l, akik gibi değerli madenler, benzetme unsuru olarak da kullanılmıştır. Divan şairleri, değer verdikleri şeyleri bunlara benzeterek onları yüceltmeye çalışmışlardır (Öztoprak 2005:108-109). Nev'î, dönemin paşalarından Şemsi Paşa'ya sunduğu kasideden alınan bu beyitte mücevher gibi olan şiirlerine paşanın rağbet göstermemesine şaşırılmaması gerektiğini çünkü beylerde yüz binlerce tarzda mücevher çeşitleri olduğunu ifade etmektedir:

Kılmasan ragbet aceb mi cevher-i eş'âruma

Çün olur beglerde envâ'-ı cevâhir sad hezâr (K.15/17)

Şair, Sultan III. Murad'dan oğlu Sultan III. Mehmed'e kalan en değerli mirasın cevhere benzettiği yaradılışı olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca şair, söz incisinin sonsuza kadar kaldığını; gümüş ile altının yani dünya malının ise geçici olduğunu ifade etmektedir:

Yeter sen şâha mîrâs-ı peder tab'um gibi cevher

Kalür dürr-i suhan bakî olur sîm-ile zer fânî (K.45/23)

Şair, güzellik denizi içinde inci, mücevher görmek isteyenlerin güzel ve sanatlı sözler söyleyen Nev'î'nin sözlerini dinlemeleri gerektiğini ifade etmektedir:

Bahr-i letâfet içre güher görmek istesen

Nev'î sözünü dinle kelâm-ı edîbi gör (G.61/7)

2.4. Şiir- Âb-ı Hayât

İçeni ölümsüzleştirdiğine inanılan ve kaynağı bilinmeyen bir yerde bulunan bir sudur. Bu suyu ilk olarak Hz. Hızır ve İlyas arayıp bulmuşlar ve içmişlerdir. İskender, yıllarca bu suyu aramış ama bulamamıştır. Ayrıca bu kavram, Doğu edebiyatının en zengin mazmunlarından birini oluşturmaktadır (Onay 2013: 23). Şair, gönlündeki yetenek nehrinin içeni ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan efsanevi su gibi olduğunu fakat bu hünerin zamanın gam tozuna keder verdiğini ifade etmektedir:

Dilümde nehr-i hüner gerçi 'ayn-ı âb-ı hayât

Virür velik gubâr-ı gam-ı zamâne keder (K.16/38)

2.5. Şiir- Tûtî

Şair, şairlik yeteneği ile papağan arasında benzerlik ilgisi kurmuştur. Şekkeristân şeker kamışı tarlası anlamındadır. Bu beyitte ise şiir meclisi bağlamında kullanılmıştır. Papağan da şair anlamında kullanılmıştır. Sen o kadar güzelsin ki felek aynası senin gibi bir sureti şimdiye kadar göstermemiştir. Aynı zamanda Anadolu'nun şiir meclisi şimdiye kadar senin gibi yetenekli bir şair görmemiştir (Turan 2020: 46).

Ne zâtun gibi gösterdi felek mir'âtı bir sûret

Ne tab'um gibi tûtî gördi Rûm'un şekkeristânı (K.45/20)

2.6. Şiir- Deniz

Divan şairleri, deniz ve deniz unsurları ile ilgili kavramlara şiirlerinde yer vermişlerdir. 16. yüzyılın önemli şairlerinden Nev'î' de şiirlerinde deniz ve deniz unsurlarıyla ilgili kavramlara yer vermektedir. Nev'î'nin gazelleri hem bilindik hem de parlayan inci gibi olan etkili sözler olduğundan mana denizi haline gelmişlerdir:

Nev'inün oldı bahr-i ma'ânî gazelleri

Elfâz-ı âşinâ güher-i âbdârdur (G.71/5)

Şair, kasidesinin hakikatler denizinin engin suları gibi olduğunu ve manasının derinliğinde sırlar incisi ile ibret olduğunu belirtmektedir:

Bu kasîdem lücce-i bahr-i hakâykdur benim

Ka'r-ı ma'nâsında pür lûlû-yi esrar ü 'iber (K.12/77)

2.7. Şiir-Fidan

16. yüzyıl divan şairleri, şiirlerini nihâl, şecer, serv, meyve gibi kavramlara da benzetmişlerdir. Şairler, şiirlerinin zamanla daha da gelişip olgunlaşacağını ifade etmek için "nihâl" kavramını kullanmışlardır. Ayrıca şairlerin bu kavramı kullanmalarının bir diğer sebebi de şiirlerinin yeni bir hava ve eda kazanacağı

düşüncesidir (Bayram 2016: 5). Nev'î, şiiri meyve veren bir fidana; fidanın dallarını ise şiirin mısralarına benzeterek bu dallarda meyve ve yaprakların ortaya çıktığını belirtmektedir:

Bir nahl-i meyve-dâr-ı belâgat durur bu kim

Her şâh-ı mısra 'ında biter berg ü bâr-ı feth (K.10/14)

2.8. Şiir-Altın

Divan şiirinde şairlerin şiirlerini altın vb. unsurlara benzettikleri beyitlerle de karşılaşmaktayız. Örneğin Nev'î aşağıdaki beyitte dinarla sözü karşılaştırıp şiir söylemeyi sevgili yolunda para harcamaya benzetmektedir:

Çün degül vuslat müyesser itme sen dînâr harc

Söz güherdür eyleme ey 'âşık-ı dîdâr harç (G.41/1)

2.9. Şiir-Kılıç

Klasik Türk şiirinde şairler, kılıç, ok, hançer gibi savaş aletlerine şiirlerinde benzetme unsuru olarak yer vermişlerdir. Şairler, bu aletleri genellikle rakip şairlerin kendilerine yöneltilen eleştirilerini kesmek ve iddialarını boşa çıkarmak amacıyla kullanmışlardır. Şairler, bu kavramları kullandıkları beyitlerde şiir alanındaki otoritelerini güvence altına almaya çalıştıkları için otoriter ve tavizsiz bir üslup kullanmışlardır (Bayram 2016: 23). Şair, aşağıdaki beyitte söz söyleyen yaratılışını cevher saçan bir kılıca benzetmiştir:

Takarrüb kesb iderse yaraşur yanında erkânûñ

Ki anuñ tîg-ı cevher-dândur tab'-ı suhân-dânî (K.49/13)

2.10. Şiir-Sâde-rû Güzel

Nev'î, şiirini yüzünde tüy bitmemiş sade görünümle bir güzele; üslubunu ise renkli bir elbiseye benzetmiştir:

Bu şi'rûm sâde-rû bir hûba benzer

Libâsı Nev'iyâ rengîn edâdan (G.48/5)

3. Şiirde Öne Çıkan Belli Başlı Poetik Unsurlar

Klasik edebiyata mensup şairler hem kendi hem de başka şairlerin şiir ve şairliklerine ilişkin düşünce, değerlendirme ve tenkitlerini büyük oranda söz, mânâ, hayâl, mazmûn, nükte vb. unsurlardan hareketle yapmışlardır. Nev'î, Divanında söz, mana hayal, mazmûn, nükte ve genel olarak şiir hakkındaki görüşlerini açık bir şekilde ortaya koymuştur. Nev'î, poetik çerçevede bu unsurlardan hayal ve mana üzerinde daha fazla durmuş, mazmun ve nükteye ise daha az yer vermiştir.

3.1. Ma'na/Ma'nî

Klasik Türk şiirinde mana ve şeklin yeri, başlangıçtan günümüze kadar şair, yazar ve edebiyat tarihçilerinin en çok üzerinde durdukları ve tartıştıkları konulardandır. Bazıları şiirde anlamı, bazıları ise şekli daha önemli bulmakta, bazıları ise her ikisinin de aynı ölçüde önemli olduklarını belirtmektedirler (Öztoprak 2005:131).

Eski şairlerimiz arasında “bıkr-i fikr, bıkr-i mana” yani daha önce kimsenin söylemediği özgün anlamları yakalama isteği her zaman olmuştur. Bu kavramlarla sözün ilk ve yeni olması dışında söylenen sözün nasıl anlatıldığını da kapsamaktadır. Gelenek içerisinde şairin kendi üslubunu sağlayan şey farklılıktır. Bu durum da bıkr-i mananın üslupla ilişkisi olduğunu gösterir. Üslup da bir şairin diğer şairlerden ayırt edici yönünü ortaya koymaktadır (Mengi 1991: 19). Şair, kasidelerinin gerçekler denizinin dalgası olduğunu, bu kasidelerin anlamlarının derinliklerinde ise sırların, ibretlerin ve değerli incilerin gizli olduğunu belirtmektedir:

Bu kasîdem lücce-i bahr-i hakâykdur benüm

Ka'r-ı ma'nâsında pür lûlü-yi esrar ü 'iber (K.12/77)

Şair, bu kadar çok mana cevherini beslediği için kendisine mücevherlerinin hazinesi açıldığını ve tek taneli eşsiz inciyi bulduğunu belirtip bundan dolayı Allah'a şükretmektedir:

Bu deñlü gevher-i ma'nâyı beslerdüm bi-hamdi'llah

Dür-i yek-dâneyi buldum açıldı gevherüñ kânı (K.47/10)

Nev'î, şiirlerinin bir mana incisi olduğunu belirterek bunun kulağa küpe olmasını istemektedir. Aynı zamanda şiirlerinin eşi ve benzeri olmayan bir cevher olduğunu belirtmektedir:

Nazîri misli yok bir cevher-i nâ-yâbdur tab'um

Kulagunda hele bu dürr-i ma'nî gûşvâr olsun (K.41/17)

Şair, akarsu içinde güher (güzel söz) görmek isteyen Nev'î'nin sözündeki cevher saçan manaları görmesi gerektiğini ifade etmektedir:

Âb-ı revân içinde güher görmek isteseñ

Nev'î sözünde ma'nî-i cevher-feşânı gör (G.64/5)

Nev'î'nin şiiri, renkli anlam ve nazımın güzelliği yönüyle şiir ve şeker ile beslenen bir tabiat çocuğudur:

Şi'r-i Nev'î hüsn-i nazm u ma'nî-i rengîn ile

Şîr ü şekker birle beslenmiş tabî'at-zâdedür (G.152/5)

3.2. Hayal

Klasik Türk şiirinde hayal önemli poetik unsurlardan biridir. Şair, doğrudan doğruya böyle bir yeteneğe sahip olup olmaması veya eserinde bu kavrama yer verip vermemesi yönüyle ele alınır. Şairler, özellikle hayalin “bıkr” yani el

değmemiş, taze ve yepyeni olmasına dikkat ederler. Birçok tezkirede şairin şiirlerinde çeşitli bakımlardan bulunan eksikliklere, hayal unsurunun bir telafî gibi ileri sürüldüğü değerlendirilmelere de rastlamaktayız (Tolasa 2002:360-361). Nev'î, sevgilinin boyunun ve zülfünün hayali ile bazen doğru bazen de eğri bir şekilde divan sayfasının satırlarını yazdığını belirtmektedir:

Hayâl-i kadd ü zülf-i yâr ile yazıldı ey Nev'î

Sutûr-ı safha-i divân gâhî rast gâhî kec (G.44/5)

3.3. Mazmun

Mazmun konusunda Şahin Uçar, Bedevî Araçların hamile develere mezâmîn (mazmunlar), karnındaki doğmamış yavrusuna da mazmun dediklerini; hatta her türlü hamile varlığın doğmamış yavrusuna mazmun denildiğini belirtmektedir. Buradan yola çıkarak mecazi olarak, şairin ilhamının eseri olan kelimelerin, dışarıdan görünen anlamına ek olarak kelâmın içerisinde gizli kalan anlamına da mazmun denildiğini belirtiyor. Devenin karnındaki henüz doğmamış yavrusu nasıl mazmun ise şairin karnındaki mana da öyle bir mazmundur (Çöplüoğlu 2006: 48-49; Uçar 1995: 16). Divan şairleri, yüzyıl fark etmeksizin eserlerinin oluştururken mazmunlardan yararlanmışlardır. Bu gelenek içerisinde belli bir aşamadan sonra bir yenilik arama ihtiyacı doğurmuştur. Şairler, artık orijinal hayallerin ve düşüncelerin peşine düşmüşlerdir. Şairlerin bunu geleneğin kuralcılığı çerçevesinde eserin tamamında yapmaları mümkün değildir. Dolayısıyla bu yeniliği tek bir beyte veya kelime üzerine kurmak ona sığdırmak zorunda kalmışlardır (Arı 2005: 55). Bazı araştırmacılar, divan şiiri döneminde sonra manzum kavramını, klişe mecazı ve kalıp benzetme şeklinde anlamışlardır. Günümüzde ise mazmun kavramından daha çok divan şiirinin kendi dünyası içindeki bilinen hayal, düşünce ve inanışların beyitlerdeki dolaylı anlatımı ve klişe olmayan mecaza yönelişi anlaşılmaktadır. Divanlarda ve tezkirelerde şiiri nitelemek için daha çok “manzum-ı has, manzum-ı kelâm, bîkr-i mazmûn, taze mazmûn, mazmûn-ı nev-icâd, şahid-i mazmûn” gibi tamlamalara yer verildiği görülmektedir (Mengi 2000:131-145; Kaya 2012: 208). Bülbül, gül yaprağından Feridüddin Attar'ın *Mantiku't-Tayr* (kuş dili) adlı eserini okumaktadır. Gül ise İranlı şair Kasım-ı Envar'ın² şiirindeki mazmunu arz etmektedir:

Mantık-ı 'Attâr okur evrâk-ı gülden 'andelîb

'Arz ider mazmûn-ı şi'r-i Kâsimu'l-Envâr gül (K.31/11)

Şair, şiirdeki mazmunu dinleyip anladığını, şiirde devrin bilinen en faziletli sadrazamının özelliklerinin anlatıldığını belirtmektedir:

Mazmûn-ı şi'ri cân ile gûş itdüm anladum

Hep vasf-ı sadr-ı efdal-i a'yân-ı rüzgâr (Kıta 1/3)

² İran edebiyatının önemli şairlerindedir. H.756/M.1355'te Tebriz'de doğmuştur. Şiirlerinde tasavvufî öğeler ön plandadır. Gazellerinde Mevlânâ Celaledîn-i Rûmî'nin etkisi görülmektedir. H.837/M.1433'te vefat etmiştir. Ayrıntılı bilgi için <https://islamansiklopedisi.org.tr/Kasim-i-Envar>.

3.4. Nükte

Klasik Türk şiirinde nükte, şairlerin en itibar ettiği poetik unsurlardandır. Divan şiirinde birçok beytin uzun süre etkisini devam etmesini sağlayan nüktedir. Lafız yerine anlama dayalı nükte içeren beyitler, nesre çevrildiğinde âhengini yitirse de anlam açısından güzelliğini korumaktadır. Divan şiirini diğer şiir geleneklerinden ayıran ve onu geleceğe taşıyan unsurların başında nükte gelmektedir. Divan şiiri okurları bazen şiirin tamamını okumak yerine bir tek beyitle yetinir. O beytin verdiği güzellik onu mest eder. Bunu sağlayan şey ise o beyitteki hüner ve nüktedir (Coşkun 2011: 60). Günümüzde nükte şaka yollu mizahi söz anlamında kullanılmaktadır. Nükte divan şiirinde, söylendiğinde herkesin anlayamayacağı, ancak erbabının anlayabileceği ustaca ve zekice söylenmiş söze verilen addır. Nüktede kolay anlaşılama, incelik, güzellik, zekice söyleyiş esastır. Bazı şairler, nükte ve ilham arasında sıkı bir ilişkinin olduğunu belirtirler. Çünkü icazlı ve veciz söyleyiş ancak ilhamla açıklanabilmektedir (Mengi 2000: 18; Gönel 2011:167). Şair, düşünceye dalarak hayal çölünü dolaştığını fakat burada gizli, kapalı bir söze rastlamadığını belirtmektedir:

Geşt eyledüm endîşe ile deşt-i hayâli

Şol deñlü ki bir nükte-i ser-beste bulunmaz (G.176/4)

Nev'î şiirlerinde aşkla ilgili teşbihlere sıklıkla başvurmuştur. Aşağıdaki beyitte âşık meczup olarak tasavvur edilmiştir.³ Şair, aşk delisi olduğu için hiç aklının olmadığını fakat aşk ve sevgi nüktesini anlamaya kabiliyetinin olduğunu belirtmektedir:

Mezûb-ı 'ışkuz hîç bizüm ey hâce yokdur 'aklumuz

Mihr ü mahabbet nüktesin ta'lîme ammâ kâbilüz (G.195/2)

Sonuç

Klasik Türk şiirinin önemli şairlerinden olan Nev'î, şiir anlayışı ile ilgili düşüncelerini kasidelerinin fahriye bölümlerinde, gazellerin mahlas beyitlerinde, manzumelerinin muhtelif kısımlarında ve *Sinan Paşa'ya Mektup* adlı mensur eserinde dile getirmiştir. Şair, o bölümlerde kendi şairlik özelliklerinden yola çıkarak şiirinin özelliklerini, döneminin şiir ortamını, döneminde beğendiği ve beğenmediği şairleri sebepleriyle birlikte ifade etmiştir.

Nev'î, *Divanı*nda en fazla şiir kelimesine yer vermiş, ayrıca bu kavram yerine nazm, söz, nutk, gazel, güftar, kelâm, lafz vb. kelimeleri kullanmıştır. Şiirlerini ise gül, cevher/güher, âb-ı hayât, tûtî, deniz, fidan, altın, kılıç gibi unsurlara benzetmiştir. Nev'î, şiirin genel anlamda dil, mantık, âyet, hadis, sünnet, gelenek ve insan yaratılışına uygun olduğunu ve şiirin ilim, irfan ve hikmeti barındırdığını belirtmektedir. Aynı zamanda şair, şiirin keremlerin hazineleri, savaş ve ziyafetlerin süsü, ilham ve Allah'ın telkini olduğunu da belirtmektedir. Nev'î'ye göre şiir, sihir gibi etkili olmalı ve mucizevi özellikler göstermelidir. Gönle hitap

³ Nev'î'de aşk teşbihleri için bk. Ekici, Hasan (2017). *Nev'î Divanı'nda Aşk Üzerine Teşbihler*, Külliyyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi, Sayı 1. 21-36

etmeli, rengîn edalı olmalı ve âşıkâne tarzda olmalıdır. Kolay anlaşılır ama renkli hayallerle süslenmiş olmalıdır. Nev'î'nin şiirleri, güzel ve anlamlıdır. Şaire göre güzel şiir yazmanın yolu da şiiri bir gelini süsler biçimde süslemektir.

Nev'î, şiirlerinin âb-dâr, garrâ ve rengîn olduğunu, diğer şairlerin şiirlerine kıyaslanamayacak derecede güzel olduğunu ve şiirlerinin şöhretinin yeryüzünü kapladığını belirtmektedir. Ayrıca şiirlerinin akıcı, zarif ve eda ile süslü olduğunu, şiirlerinin nazire yazılamayacak kadar güzel, tarzının yeni orijinal olduğunu belirtmektedir. Nev'î, şiirlerinde klasik Fars edebiyatından Firdevsî, Selmân-ı Sâveci, Enverî, Sa'dî-i Şirâzî'yi beğendiğini; Türk edebiyatından ise çağdaşı olan Bâkî'yi beğendiğini ifade etmektedir. Şairin kasidelerinin dili gazellerine nispeten daha ağır ve sanatlıdır.

Tezkire kaynakları XVI. yüzyılın önemli şairlerinden Nev'î'nin âlim bir şair olduğu konusunda hemfikirdir. Bu da şairin şiir ile ilgili ortaya koyduğu düşünceleri daha da anlamlı kılmaktadır. Bu yüzyıldaki diğer şairler üzerinde yapılacak çalışmaların da birleştirilmesiyle XVI. yüzyıl Divan şiiri poetikasının belirlenebileceği düşüncesindeyiz.

Kaynakça

- Açıkgöz, Namık (2000). "Klasik Türk Şiiri Terminolojisi ve Âb-dâr Örneği", Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, Sayı 2, s. 149-160.
- Akkuş, Metin (1993). *Nef'î Divânı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Arı, Ahmet (2005). "*Şeyh Gâlib'in Poetikası*", Osmanlı Araştırmaları, XXVI, s. 51-72.
- Avşar, Ziya (2007). "*Şairlerin Görüp Unuttukları Bir Rüya: Belâgat*", Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 2/4, p. 161-184.
- Bayram, Yavuz (2016). "*Divan Şairlerinin Şiirle İlgili Benzetme ve İstiareleri*", Mavi Atlas, Sayı 7, s.1-35.
- Coşkun, Menderes (2011). "*Klasik Türk Şairinin Poetikası Üzerine*", Bilig Dergisi, Sayı 56, s. 57-80.
- Çöplüoğlu, Fazilet (2006). "*17. Yüzyıl Şairi Fevzi'nin Şiirlerinde Mana, İcaz, Belagat, Mazmun ve Şiir Kavramlarını İşleniş*", The Journal Of Ottoman Studies, XXVIII, s. 48-49.
- Diriöz, Meserret (1977). "*Nev'î*", Türkoloji Dergisi, C. 7, Sayı1, s. 83-100.
- Doğan, Muhammed Nur (1996). "*Fuzuli'nin Poetikası*", İlmi Araştırmalar, Sayı 2, s. 47-72.
- Doğan, Muhammet Nur (2002). "*Klasik Edebiyatımızda Sanat ve Şiir Felsefesi (Poetika)*", Eski Şiirin Bahçesinde, Ötügen Neşriyat, İstanbul.
- Ekici, Hasan (2017). "*Nev'î Divânında Aşk Üzerine Teşbihler*", Külliyyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi, sayı 1, s.21-36.

- Ekici, Hasan (2020). “Karamanlı Nizâmî'nin Şair ve Şiir Hakkındaki Mülâhazaları”. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 49, s.177-195.
- Erkal, Abdulkadir (2009). “Dîvân Şiiri Poetikası (17.Yüzyıl)”, Ankara: Birleşik Yayınları.
- Gönel, Hüseyin (2011). “Nükte ve Nüktenin Aracı Olan Edebî Sanatlar”, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/4, p.163-182.
- Güler, Zülfî (2014). “Divan Şiirinde Papağan”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı 2/1, s. 61-71.
- Gümüş, Kudret Safa (2017). “Filibeli Vecdî'nin Poetikası”. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 10, Sayı 48, s.74-81.
- Gümüş, Kudret Safa (2019). “Yûsuf Hakikî Baba'nın Şair ve Şiir Anlayışı”. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 46, s.153-177.
- Kalkışım, Muhsin (2003). “Osmanlı Devleti'nde Şair ve Yazarları Himâye Kriterleri”, Millî Folklor, Sayı 57, s.108.
- Karaman, Gülay (2015). “Klasik Türk Şiiri Estetiğinde Sihir”, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 10/8, p. 1503-1536.
- Kaya, Bayram Ali (2012). “Necâtî Bey'in Şiir Anlayışı”, Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, Sayı 27, s. 143-218.
- Kaya, Bayram Ali (2016). “Necâtî Bey'in Şair Anlayışı”, Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, 34: 149-214.
- Kortantamer, Tunca (1991). “Nev'î Efendi'nin Sadrazam Sinan Paşa'ya Ders Veren Bir Mektubu”, The Journal Of Ottoman Studies XI, s.215-228.
- Macit, Muhsin (2011). “XVII. Yüzyılda Yenilik Arayışları ve Nef'î, (Ed: Y. Saraç, M. Macit)”, XVII. Yüzyıl Türk Edebiyatı içinde, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
- Mengi, Mine (1997). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Mengi, Mine (2000). *Divan Şiiri Yazıları*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Mengi, Mine (2009). “Divan Şiiri Estetiği Açısından İ'câz”, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 39, s. 135-46.
- Onay, Ahmet Talat (2013). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, Berikan Yayıncılık, Ankara.
- ÖZTOPRAK, Nihat (2005). “Rûhî'nin Şiir Anlayışı”, Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, Sayı 12, s. 101-136.
- Öztoprak, Nihat (2006). “Ruhî'nin Şair Anlayışı”, Osmanlı Araştırmaları Dergisi, Sayı 28, s. 94-120.
- Öztoprak, Nihat (2010). “Divan Şiirinde Giyim Kuşam Üzerine Bir Deneme”, Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, Sayı 4, s.103-154.

- Sefercioğlu, Nejat (2007). “Nev’î”. DİA, C.33, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Sefercioğlu, M. Nejat (2001). *Nev’î Divanı’nın Tahlili*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Tolasa, Harun (1982). “Divan şairlerinin kendi şiirleri üzerine düşünce ve değerlendirmeleri”, Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, Sayı 1, s. 15-46.
- Tolasa, Harun (2002), *Sehi, Latîfi ve Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Tulum, Mertol, M. A. Tanyeri (1977). *Nev’î Divanı (Tenkidli Basım)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Turan, Veysi (2020). “Nev’î’de Şair ve Şairlik Anlayışı”, International Journal of Filologia Uluslararası Hakemli E-Dergi / Referee International E-Journal Sayı 3, s. 37-54.
- Uçar, Şahin (1995). *Varlığın Ma’na ve Mazmunu*, İz Yayıncılık, İstanbul.